

Suluspesitsejate lindude pesitsemisest tehispesades 1964. aastal

Endel Edula

Eesti Ornitoloogiaühing, Veski 4, 51005, Tartu

*Suluspesitsejate lindude
pesitsemisest tehispesades
1964 aastal*

Toimetaja eessõna

Aja jooksul ilmub päevavalgele materjale, mis on autoril sahtlisse seisma jäänud, sest autor ei ole pidanud neid avaldamise väärliseks, kuid neil on siiski ajalooline väärtus. Järgevalt on avaldatud Eesti Ornitoloogiaühingu auliikme käsikirjad suluspesitsejate pesitsemisest Viljandi maakonnas aastail 1963, 1964 ja 1965–1966. Käsikirjaline töö ilmub originaalkujul kolmes kronoloogilises osas. See töö on järjekorras teine.

Jaanis Lodjak

Viljandi rajoonis "Ugala" kolhoosi territooriumil oli 1964 aasta suvel, umbes 150ha. suurusel maa-alal, metsatukkadest, aedadest ja põõsaniitudel väljas 150 tehispesa. Ligi pool sellest maa-alast on põllud. Tehispesi kontrolliti suvel mitu korda ja järgnevalt on väike ülevaade vaatluste tulemustest.

150-st tehispesast asustati 106 (70,7%) 44 tehispesa jäid lindude poolt asustamata (29,3%) (Möödunud, 1963 aastal 44 ehk 33,3%)

Tehispesi oli väljas mitmesuguse kuju ja suurusega. Peist kahte liiki tehispesad osutusid lindudele ebasobivaks ja ei leidnud asustajaid.

Suureavalisid (ava 8-10cm) pesapakk oli sel suvel väljas neli. 30.apriillil, mil oli esimene suurem tehispesade kontrollimine, oli üks pesapakk lennuarvani täis saare seemneid (kötru) Pesapakk asus vanemaalises metsatukas toomingal umbes 8 m kõrgusel. Toominga läheduses kasvab paar saart. Ümberringi aga kasvavad suured kuused. Pesapakk tähtjantati köt-

radest ja hiljem pesitses selles koolikakk. Teistes kolmes pesarakus pesitsesid kuldpokad.

Kuldpokasuurustele (ava 5cm) oli väljas viis pesakasti ja üksteist pesarakku. Pesarakud asustati kõik kuldpokkade poolt, kuid pesakastidest jäi üms tühjaks. Seda asustati väljas olnud 16 tehispesast kuldpokkadele 15 (93,7%) kuldpokkadele.

Päikelinoludele (tihaseuurused, linnunavaga 2,8-3,8cm) oli väljas põhiliselt kolme moodi tehispesi (pesakaste, -rakke ja poolpesarakke). Kõige rohkem oli väljas pesarakke (61). Kümme pesarakku oli väljas esimest suurt. 51-st vanemast pesarakust asustasid linnud 38 (74,5%), millest aga üheksa (90%) vanemaid pesarakke asustas must kõrvetäpp 31 (60,8%), rasvatihane 3 (5,9%), põldvarblane 2 (3,9%), sinutihane 1 (2%) ja soohtihane 1 (2%). Ühes pesarakus asustas must kõrvetäpp 4 (40%), rasvatihane 4 (40%) ja väänkael 1 (40%). Kokku asustati 47 pesarakku (77%). Kolm pesarakku olid kasutusel kaks korda: Ühes hävis must kõrvetäpp pesa pooliku kimpaga. Samasse ehitati hiljem teine pesa. Põldvarblane ehitas peale ühe pesa hävitamist samasse pesarakku ühe pesa, kuna ühes pesarakus kasvatas rasvatihane ühes kahel pojad ühe pesaraku katusel, metsa serval kause otsas oli oma pesa ehitanud lullurästas. Pesa hävines. Juulis pesitses selles pesa-

paikus rasvatihane. (Rasvatihane oli rööngastatud ja peitsis kevadel ühes pesakastis). Kaks tapimeet otsas olevat pesapakkum oliid 30 aprillil lennuvarani täis tämmetõrusid (Tõenäoliselt hiirte laod?) kuna ühes kosel paiknevas pesapakkus oli kula ja puulehti. Ühes männil paiknevas pesapakkus elutses hiir. Kahte pesapakkum asus elama kimalane aga need tõrjuti varsti lindude poolt välja.

Pesakaste oli suvel väljas 27. Peist seitse esimest suvit. Vanemast 20-st pesakastist asustasid linnud 17 (85%) ja uutest 5 (7,5%). Vanemaid pesakaste asustas must kärbenäpp 9 (45%), rasvatihane 7 (35%) ja puukoristaja 1 (5%). Uutest: must kärbenäpp 2 (28,5%) ja rasvatihane 4 (57%) Uutest pesakastidest jättis ühes rasvatihane oma pesa maha (Põhjus teadmata) ja sinna ehitas oma pesa must kärbenäpp. (Selles ka vake uute asustatud pesakastide ja linnuliikide järgi asustatud uute pesakastide summa vahel. Sama esineb ka pool pesapakkumide puhul.) Ühes vanemas pesakastis oli 16 mail rasvatihase pesa katmise muna. Sinna ehitati hiljem uus pesa. Kokku asustati lindude poolt 22 pesakasti (81,5%) Kahte pesakasti asus elama kimalane, aga see tõrjuti lindude poolt välja. Ühe pesakasti katuse külge algas oma pesa ehitamist ~~keevilane~~ (*Urupa saxonica*) selle pesa hävitati sealt ära kaks korola ja üh-

te pesakasti oli alanud pesaehitamist vapsik (Pezopetro). Ka see algus hävitati.

Poolpesapakk (Põhi Δ) oli sel suvel väljas 25. Neist asustati 18 (72%) Must kärbsenäpp asustas 13 (52%), rasratihane 5 (20%) ja väännael 1 (4%) poolpesapaku. Ühes poolpesapakus hävines rasratihase pesa munemise alguses ja selles tehispesas pesitses hiljem must kärbsenäpp. Ühte poolpesapaku asus elama kimalane. See jäi lindude poolt puutumatuna.

Seale nimetatute oli väljas veel kaheksa väikest, suurearvulist pesakasti poolulus-pesitsejatele, aga need ei leidnud lindude poolt asustajaid. Samuti ei leidnud asustajaid üheksa tehispesa, millestega oli puutud luua pesitus söömaliisi porsiltele. Kahte viimati mainitud tehispesa liiki ei ole adaspidi kirjutatise arvestatud.

Väikelindudele oli seea väljas 113 tehispesa. Neist asustati 87 (77%). Kõige sagedamini esines must kärbsenäpp asustades 58 (52,2% kõigist väikelindude tehispesadest) tehispesa. Järgnesid rasratihane 23 (20,3%), väännael 2 (1,8%), põldvahtlane 2 (1,8%), sootihane, sinitihane ja pookoistaja, igüks ühe (igüks 0,9%) tehispesaga.

Tehispesades pesitses seea 1964a suvel üheksa linnuliiki. 106-st tehispesast leiti kokku 112 pesa.

Kõigist asustatud tehispesadest asustas must näbsepepp 59 (55,7%), rasvatihane 23 (21,7%), kuldnohk 18 (17%), väänkaal 2 (1,9%), põldvarblane 2 (1,9%), sootihane 1 (0,9%), sinutihane 1 (0,9%), puukoristaja 1 (0,9%) ja kodukakk 1 (0,9%) tehispesa.

Kuldnohk (*Sturnus vulgaris*)

Kuldnohk pesitses elumaja lähedal tema suusele vastava lüüaavaga tehispesades. Asustamata jäi ainult üks madal pesakast. Peale nende asustasid kuldnohkad kolme suurevalalist pesarakku elumajadest eemal metsatukkaades. 30 aprillil kontrolliti osa tehispesi, kuid mune kuldnohkade pesadest siis veel ei leitud. Esimest muna kohati 2 mail. Põhiline kontroll toimus 16. mail. Sel ajal oli pesades keskmiselt hautud kurnad. Järgmise kontroll toimus 30 mail. Siis toimus ka noorte rüüstamine. Kahesest pesarakust aga leiti surinud pojad. Viimased noored lahkusid pesadest peale 7. juunil. Kuldnohkadel oli 18 kurna keskmiselt suuruseks 5,2. 4-munalisi kurni oli üks, 5-munalisi — 13 ja 6-munalisi — 4. Lennuvõimeleerus kasvanud noorlindude arv pesa kohta oli 3,8 ehk 74,2% (Kokku 69 lindu)

Must kärbsenäpp (*Muscicapa hypoleuca*)

Ragu elmistel aastatel, nii ka tänava pesitsemust kärbsenäpp hajusalt kogu territooriumil, asustades 59 tehispesa. (35 pesapakkku, 13 poolpesapakkku ja 11 pesakasti) 17 mail oli ühes pesapakkus mustal kärbsenäpil üks muna, kuid nädal hiljem oli sellest pesast järel vaid veidi nämpsu ja kahe muna tüürid. 24 mail oli pesades poolikuid kurni (1-4 muna) Põhiline kontroll toimus 30 ja 31 mail, mil enamikus kurni oli täis, kuid osal (11 pesa) munemine veel jätkus. 6 ja 7 juunil leiti veel tehispesadest viis musta kärbsenäpi pesa. Hiljem leiti veel kaks pesa. Põlmasid võisid olla ka järelkurnad. Üks pesa neist kahest hukkus munemise aegu.

58 täiskurna keskmiseks suuruseks oli 6,3. 5-munalisi kurni oli 6, 6-munalisi - 32, 7-munalisi - 18 ja 8-munalisi - 2. Poegade arvu kohta pesades, andmeid ei ole. Samuti ei ole andmeid poegade väljalennu aja kohta.

Rasvatihane (*Parus major*)

Ka rasvatihane asustas tehispesi hajusalt kogu territooriumil, kuid ühes kurnikus, kus oli uusi tehispesi, oli rasvatihase asustus lihtedam. Rasvatihane asustas 23 tehispesa (11 pesakasti 7 pesapakkku ja 5 poolpesapakkku) 26 aprillil oli vähemalt kahes pesas esimene muna. Seda pesad

aga hiljem hävisid (põhjus teadmata). Mäikuu esimesel pooltel leiti tehispesadest kümme rasvatihase pesa ja mäikuu teisil pooltel veel seitse pesa. Kluna osa esimesi pesi hävises, siis võisid olla mõned hiljem leitud pesad järelkuornad. Juulikuul leiti pesi järgmiselt: 7. juunil pesa 4 (hiljem 9) munaga. 21. juunil 5 (10) munaga. 28. juunil üks pesa 8 munaga ja üks pesa 9 munaga. 17. juulil leiti veel üks pesa 4 (8) munaga. Apriilli ja mäikuu jooksul leitud 18 rasvatihase täiskurna keskmiselt suuruseks oli 10,8. 7. munalisi kurna oli 1, 8. munalisi - 1, 10. munalisi - 3, 11. munalisi - 8, 12. munalisi - 2 ja 13. munalisi - 2. Sinna on sisse arvestatud ka mäikuu viimastel päevadel leitud väikesed kurnad 7, 10, 11 ja 11 munaga. Juuni ja juulikuul leitud viie kurna keskmiselt suuruseks oli 8,8. Viis rasvatihase pesa hukkus haudumise ajal, kuna kaks pesa hävisid pooliku kurnaga. Poegaole väljatõrjumine ja täpselt arvu kohta andmeid ei ole. Igatahes lennuvõimeistus noortide pesadest tundub vähem kui oli muu.

Väänkael (*Tyxus torquilla*)

Väänkael kasutas sel suvel vaid kahte tehispesa, millelised asusid üksteisest veidi üle poole kilomeetri kaugusel. Üks neist, poolpesa rakk, asus elumaja läheduses kurni otsa küljes 4m kõrgusel ja teine värsastunud pöösastuolul männil 2m

kõrgusel. 30 mail oli ühes pesas 6, teises 2 muna (Täiskunnad 11 ja 10 muna. Poegade täpse arvu kohta, kes lennuvõimestusid, andmeid ei ole, aga teises pesas oli 28 juunil kuus suurt poega. Peale poegade lahkumist oli pesas kolm rikkunud muna. Esimesest pesast lahkusid noored 4. juuli paiku, kuna teise pesa kohta andmeid ei ole.

Sootihare (*Parus palustris*)

Sootihare asustas sel kevadel vaid ühte pesapakkumist, milline asus pöösasüüdi serval väikeses metsatukas. 26 aprillil oli pesas 3 muna. (Täiskunn 8 muna) 30 mail oli pesas seitse suurt poega. Täpse väljalennu aja kohta andmeid ei ole.

Puukoristaja (*Sitta europaea*)

Puukoristaja kasutas pesakasti, milline asus sootihare pesast umbes 150 m eemal metsa serval kaskel. Samas pesakastis pesitses puukoristaja ka edmisel aastal. 26 aprillil oli pesas 7 muna (Täiskunn 8). Pesa oli ehitatud, nagu edmiselgi aastal, männikoore tükkidest, kuna lennuava oli parajaks tehtud edmisel aastal. Linnu lahkumisel pesalt, kattusid munad kergele männikoore tükkidega. 30 mail oli pesas 8 suurt poega. Täpse väljalennu aja kohta andmeid ei ole.

Sinitihane (*Parus caeruleus*)

Sinitihane pesitses elumaja lähedal võsas paiknevas pesaparkus (6 m kõrgusel pojul.). Toidu otsingul külastas sinitihane sageli aeda. 9. mail oli pesas 6 muna (täiskurn 11 muna) Boegade täpe arvu ja väljalennu aja kohta andmeid ei ole.

Põldvarblane (*Passer montanus*)

Põldvarblane asustas kevadel elumaja juures kuuskesks asuvas pesaparku. 16. mail oli pesas 6 munaline täiskurn. Pesa hävitati. 30. mail oli samas pesaparkus uus pesa värske 6 munalise täiskurnaga. Ei ole teada kas pesa kuulus samale paarile, sellele võimene. Ka see pesa hävitati. 7. juunil oli sel paaril valmis uus pesa ühes teises pesaparkus ja pesas kolm muna. See eri jäi järelkurna lõplikus suuruses. Peale selle pesa hävitamist, põldvarblane tehispesades sel suvel enam ei pesitsenud.

Кодукакк

Кодукакк asus pesitsema ühte suureavalisse pesaparku, ühes kuusiku tukas. Arvatavasti puudus sel paaril sobiv pesituskohit, sest pesitas algas kurnis hilja. 16. mail oli pesas 2 muna. 30. mail oli pesas alles vaid üks muna. Muna oli pesas veel 6. juunil. Sellest munast koosus poeg. 28. juunil oli noorele

toiduks toodud üks väike linn, kuna saak oli tub-
listi söödud, jäi selle linnu liik määramata. 15. juulil
oli poeg nel pesas, kuid oli kaunis suureks kasvanud.
Poja pesast lahkumise aega ei õnnestunud täpsusta-
da. Peale poja lahkumist, leiti pesaparakust muude
toidujäänuste (suled, karvad jm) seast ka mait-
sain. Muut oli kuivanud kuid terve, mis näitab,
et see loom kodukokule ei maitsetanud.

Коккивõте.

1964a suvel oli P.-Ljandi rajooni „Ugala“ kolhoos-
i territooriumil välgas 150 tehispesa ja neist asu-
tati 70,7%, kusjuures esimesel aastal välgasolevaid
tehispesi asustati võrdselt vanemate tehispesadega,
või isegi sagedamini. Eriti arvukalt asustas tehispesi
must kärbsenäpp (59 pesa) ja rasvatihane
(23 pesa). Кулднокк, väänкаал, sootihane, sinitihane
ja põldvarblane pesitsetisid erandvähem sama
arvukusega, kui eelmistel aastatel. Puumõristaja
pesitsetis pesakastis teisel aastal, kuna kodukokk
oli pesaparakus esmakordselt. Must kärbsenäpp
oli keskmiseks kanna suuruseks 6,3, kuldnokk
5,2 ja rasvatihasel esimesel pesitlusel 10,8, ning
teisel 8,8. Linnud asustasid pesaparakke, pesakaste
ja poolpesaparakke peaaegu võrdselt, eelistades
süski pesakaste. Tehispesadest kasvas kuldnokk
poegadest lennuvõimeliseks 74,2% когн мина-

de arvust. Teiste lindude kohta lahkumis-
andmed pesadest püüduvad. Suvel püüelsid
tehispesi asustada kimmulased ja vapsicud,
kuna talvel kasutasid mõnda tehispesa hii-
red.

P. Ljandis

18 jaanuaril 1965

E. Edula.